

2980-2806

Dorlion Journal

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Vol./Cilt: 1 / Issue/Sayı: 2, Dec./Aralık 2023, pp./ss. 466-471

Kitap Değerlendirmesi: Anadolu Aleviliğinde Dedelik Kurumu

Book Review: Dede Institution in Anatolian Alevism

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10432919>

Kitap Değerlendirmesi /
Book Review

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date

27.11.2023

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date

22.12.2023

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date

31.12.2023

Dorlion Journal

İlyas Ünlü

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara

ilyas.unlu3622@gop.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-1459-7130>

SCREENED BY

 iThenticate®
Professional Plagiarism Prevention

Öz

Bu alışma, Hasan Coşkun'un Anadolu Aleviliğinde Dedelik Kurumu isimli eserinin tanıtımını ve değerlendirmesini konu edinmektedir. Çalışmamızı hazırlarken yazarın ismi geçen eseri ve yayınlamış olduğu diğer eserleri kullandık. Alevilik-Bektaşilik konusundaki yayınların artışına rağmen Anadolu Aleviliğinde Dedelik Kurumu'nu inceleyen çalışmaların azlığı tanıtımını yapacağımız eserin önemini ortaya koymaktadır. Alevilik konusu ölkemizde son zamanlarda rağbet görmüş bir konu olmasına rağmen, saha çalışmalarından uzak yayınların çokluğu bu rağbeti yetersiz kılmaktadır. İncelediğimiz eserin yazarı Hasan Coşkun, Tokat ve Sivas yöresi Aleviliği üzerinden dedelik kurumunu, saha gözlemlerinden elde ettiği bilgi ve tecrübelerle akıcı, anlaşılır ve objektif bir şekilde aktarmıştır. İncelediğimiz eser, alan araştırmasına dayalı bir eserdir. Alan araştırmaları, konunun birincil aktörleriyle gerçekleştirilmesi açısından önem arz etse de alanın zorlukları da göz ardı edilmeyecek bir husustur. Dedelik kurumu ve ocak yapılanması gibi konuların alan araştırması dışında bir çalışmaya konu olması ilgili konuların birincil muhataplarından mahrum kalması anlamına gelecektir ki bu da çalışmanın niteliği ve kalitesi açısından arzu edilecek bir durum değildir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Alevilik, Bektaşilik, Dedelik, Tokat, Sivas, Hasan Coşkun.

Abstract

This study is about the introduction and evaluation of Assoc. Prof. Dr. Hasan Coşkun's work titled 'Dede Institution' in Anatolian Alevism. While preparing our study, we used the author's name and other published works. Despite the increase in publications on Alevism-Bektashi, the scarcity of studies examining Dede Institution in Anatolian Alevism reveals the importance of the work we will promote. Although the subject of Alevism has been a popular subject in our country recently, the abundance of publications far from field studies makes this demand insufficient. Hasan Coşkun, the author of the work we examined, conveyed Dede Institution through the Alevism of the Tokat and Sivas regions in a fluent, understandable and objective way with the knowledge and experience he gained from field observations. The work we are examining is a work based on field research. Although field research is important in terms of carrying out the primary actors of the subject, the difficulties of the field are also an issue that cannot be ignored. The fact that subjects such as Dede Institution and the quarry structure are the subject of a study other than field research

Citation Information/Kaynaka Bilgisi

Ünlü, İlyas. "Kitap Değerlendirmesi: Anadolu Aleviliğinde Dedelik Kurumu". *Uluslararası Dorlion Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (DASAD)* 1/2 (Dec. 2023), 466-471. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10432919>

will mean that the relevant subjects will be deprived of their primary interlocutors, which is not a desirable situation in terms of the nature and quality of the study.

Keywords: Sociology of Religion, Alevism, Bektashism, Male Alawi Leadership, Tokat, Sivas, Hasan Coşkun.

Eser Adı : Anadolu Aleviliğinde Dedelik Kurumu
Yazar : Doç. Dr. Hasan Coşkun
Yayın Yılı : 2023
Yayınevi : Ertem Kafkars Yayınları
Baskı Sayısı : Birinci Baskı
Yayın Yeri : Tokat
ISBN : 978-625-99-0932-5
Sayfa Sayısı : 260

1. GİRİŞ

Bu çalışmada Doç.Dr. Hasan Coşkun'un *Anadolu Aleviliğinde Dedelik Kurumu* isimli eseri incelenmiştir. Eserde Anadolu Aleviliğindeki dedelik kurumu ve ocak yapılanması ile ilgili hususlar, Tokat ve Sivas yöresinde bulunan ocaklar üzerinden saha araştırmaları sonucu elde edilen bulgularla okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca eserde, ileride de değinileceği üzere dedelik kurumu ile soy ve ozanlık arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Dedelik kurumu ile ilgili çalışmaların azlığı, mevcut çalışmaların saha gözlemlerinden öte nitel ve literal okumalara dayanması tanıtımını yaptığımız eserin önemli bir boşluğu doldurduğunu ortaya koymaktadır.

Doç.Dr. Hasan Coşkun, gerek din sosyolojisi alanında gerekse de Alevilik-Bektaşilik konusunda pek çok araştırmaya imza atmıştır. *Küreselleşme Sürecinde Din*(Coşkun,2017), *Halk Dindarlığından Türk Müslümanlığına Bakış*(Coşkun, 2019), *Kangal ve Çevresindeki Alevi Ocakları*(Coşkun,2015), *Âşık Veysel'in Türkülerinde Alevi ve Bektaşi Kültürünün İzleri*(Coşkun, 2020) yazarın eserlerinden bazılarıdır.

İncelediğimiz eser, alan araştırmasına dayalı bir eserdir. Alan araştırmaları, konunun birincil aktörleriyle gerçekleştirilmesi açısından önem arz etse de alanın zorlukları da göz ardı edilmeyecek bir husustur. Dedelik kurumu ve ocak yapılanması gibi konuların alan araştırması dışında bir çalışmaya konu olması ilgili konuların birincil muhataplarından mahrum kalması anlamına gelecektir ki bu da çalışmanın niteliği ve kalitesi açısından arzu edilecek bir durum değildir.

İncelediğimiz bu eserde, Tokat ve Sivas yöresinde bulunan Alevi ocaklarındaki Alevi dedelerinin görüş ve düşüncelerinden yola çıkılarak dedelik kurumunun doğuşu, icra ettiği fonksiyonları, yapısı ve günümüzdeki durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. İlgili yöredeki ocakların tamamının ulaşımı zor dağ köylerinde bulunması eserin orijinalliği açısından önem arz etmektedir. Yazar eserin önsözünde ulaşım zorluklarına karşı saha araştırmasını daha

sağlıklı yürütebilmek için bir arazi aracı satın aldığını beyan etmiş olup bu durum da yazarın konuya ve araştırmaya verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Alevilik-Bektaşılık gibi sır ve batını anlayışın hâkim olduğu topluluklarda karşılaşılan zorluklardan birisi de ilgili topluluk mensuplarının görüş ve düşüncelerini ifade etmek istemeyişleridir. Yazar eserinde fiziki zorlukların dışında bu tür zorluklarla da karşılaştığını satır aralarında ifade etmiştir.

Eser; bir giriş, beş bölüm ve eklerle birlikte 260 sayfadan oluşmaktadır. Giriş bölümünde; araştırmanın konusu, önemi, amacı ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde dedelik ve ocaklar üzerine temel mahiyette bilgiler verilmiş olup Tokat ve Sivas yöresi ocaklarının neden araştırma alanı olarak seçildiği ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca çalışmanın yöntemi olarak da önce ilgili yöredeki ocakların tespiti, sonrasında ise bu ocaklardaki dedelerle derinlemesine mülakatların gerçekleştirildiği ifade edilmiştir.

Yazar giriş bölümünde verdiği bilgilerden sonra birinci bölümde; araştırma konusunun kavramsal çerçevesi, araştırma boyunca kullanılan sosyal statü, rol, otorite, dini otorite, karizmatik dini liderlik, dedelik, ana-bacı, sofı, sıraç, dedebaba gibi temel dini ve sosyolojik kavramları ele almıştır. Ayrıca bu birinci bölümün sonunda Tokat yöresindeki Alevi-Sünni ilişkilerine dair gözlemlere yer verilmiştir.

Yazar eserin ikinci bölümünde; Alevi-Bektaşî geleneğindeki dedelik kurumunu Sivas'ın Kangal ilçesinde bulunan Alevi ocakları üzerinden gözlemleriyle değerlendirmiştir. Alevi-Bektaşî geleneğinde dedelik kurumu, inanç hayatında ve sosyal hayatta etkin bir şekilde yer alan belirleyici kurumlar arasında yer alır. Dedelik kurumu, kentleşme öncesi Alevilerin yaşadığı kırsal yerleşimde Alevileri tarih boyunca dış etkenlere karşı koruyan ve iç organizasyonun düzenlenmesini sağlayan önemli bir role sahiptir. Çalışmanın yürütüldüğü Kangal yöresi, Alevi dedelerinin yoğunlukla yer aldığı bir yöredir. Yukarıda da ifade edildiği üzere bu bölümde yörede yaşayan Alevi dedeleriyle derinlemesine mülakat yöntemiyle görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler müdahale edilmeden esere aktarılmıştır. Eser bu yönüyle farklılığını ortaya koymaktadır. Çünkü hem görüşme yapılan dedelerinin hayatlarını kaybetmesi olasılığı, hem de Alevi geleneğiyle ilgili kurum ve uygulamaların kayda geçirilip sonraki nesillere aktarılması Alevilik gibi sözlü geleneğe dayanan bir topluluk için önemlidir. Bu bölümde dikkatimizi çeken bir başka husus, geçmişte dedelerin ve dedelik kurumunun Alevi geleneğinde daha etkin olduğu, sadece cem yönetme fonksiyonu icra etmedikleri, önemli günlerde de (düğün, nişan, ölüm vb.) önemli roller üstlendikleridir. Bu bölümde, dedeliğin geleneksel fonksiyonları ve günümüzde geçirmiş olduğu değişim birincil ağızdan objektif bir şekilde aktarılmıştır.

Eserin üçüncü bölümünde ikinci bölüme benzer bir şekilde Tokat yöresinde bulunan Alevi ocak yapılıması ele alınmıştır. Bu yörede Alevi-Bektaşî ocakları yoğunluktadır. Saha araştırmasında Tokat yöresinde; Hubyar Sultan Ocağı, Keçeci Baba Ocağı, Kul Himmet Ocağı, Pir Sultan Ocağı, Güvenç Abdal Ocağı, İmam Rıza Ocağı, Yunus Emre Ocağı, Bostan Kolu Ocağı

gibi ocaklar tespit edilmiştir. Bu bölümde tespit edilen ocaklar ayrı başlıklar halinde işlenmiş olup, ilgili ocakların kısa tarihleri ve yapılanmaları hakkında bilgiler verilmekte ayrıca ilgili ocakların dedeleriyle yapılan görüşme kayıtları aktarılmaktadır.

Yazar eserin dördüncü bölümünde, kitabın ana konusunu teşkil eden dedelik kurumunu ve dedelik kurumundaki değişimi işlemiştir. Bu bölümdeki bilgiler Tokat yöresindeki ocaklar üzerinden yapılan okuma ve gözlemlerle beraber aktarılmıştır. Bu bölümün girişinde Tokat yöresindeki ocakların dedeleriyle yapılan mülakat kayıtlarıyla beraber genel olarak ocak sistemi hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca “dede” kavramı, dedelik kurumu, soy-ocak ilişkisi, dedelik kurumundaki hiyerarşik yapı, dedelerin özellikleri ve fonksiyonları gibi başlıklar Alevi geleneğinin yaşayan temsilcileri dedelerin bakış açılarıyla harmanlanarak tarafsız bir gözle okuyucunun bilgisine sunulmuştur. Yine bu bölümde ocakzade bir ailede dedenin nasıl seçileceği hususu ayrı bir başlık altında işlenmiş olup mülakat yapılan dedelerden alınan cevaplar aktarılmıştır. Bu bölümde önem arz eden bir başka alt bölüm ise dede-talip ilişkileri ve güncel durum bölümüdür. Bu başlık, gelenekte dede-talip ilişkileri ve günümüzde dede-talip ilişkilerinin karşılaştırılması açısından önemli bir başlıktır. Dördüncü bölümün sonuna doğru gelirken bazen kamuoyunun gündemine de gelen tartışmalı iki konuya yer verilmektedir. Bu iki konu: Dedelere Devlet Tarafından Kadro Verilmesi Meselesi ve Dedelerin Devletten Talepleri konularıdır. Alevi-Bektaşî topluluklarını yakından ilgilendiren ve merkezinde dedelerin olduğu bu konularla ilgili görüşlerini dedelerin ağzından okumak konunun birincil muhatapları açısından önem arz etmektedir. Zira kamuoyunda yapılan tartışmalarda genellikle konunun direkt muhataplarının görüşlerine başvurulmayıp, kendilerini ilgili muhatapların temsilcileri konumunda gören kimselerin tarafgir ve siyasi içerikli görüşlerine başvurulmakta, bu durum da zaten tartışmalı olan bir konunun çözümünü daha da zorlaştırmaktadır. Eserde konuya direkt birincil muhatapları dâhil edilmesi, eserin ayırt edici özelliği olarak dikkat çekmektedir.

Eserin beşinci ve son bölümünde ise Sivas Alevileri örneği üzerinden dedelik kurumu ve ozanlık geleneği arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Bu konunun ilk kez bu eserde ele alınması önemli bir husustur. Zira hem dede olan hem de ozan olan Alevi-Bektaşî topluluk mensupları bulunmaktadır. Bu bölümde Kangallı dede ozanlar üzerinden özgün bilgi ve belgelere dayalı değerlendirmelere yer verilmiştir. Burada tarihi kaynaklarda yer alan Kangal yöresinde yaşamış dede ozanlar tespit edilerek ayrı başlıklar halinde hayatları hakkında bilgiler verilmiştir. Eserin bu bölümünde özgün örnekler olarak kabul edilen; Seyit Mahzuni Dede, Suzani Dede, Âşık Revani, Hasan Fehmi Kusuri Dede ve Musa Karakaş Dede hakkında kısa bilgiler, eserleri ve şiirlerinden örnekler verilmiştir.

Eserin sonuç ve öneriler bölümünde çalışmanın ilk olarak 2019 yılında yayınlandığı bilgisine yer verilmiştir. Yazar, araştırma alanında elde ettiği veriler neticesinde dedelik kurumunun Anadolu Alevi geleneğinde varlığını sürdürdüğü sonucuna ulaştığını aktarmaktadır. Ancak ülkemizdeki ve dünyadaki toplumsal değişim-dönüşümden Alevi-Sünni

fark etmeksizin tüm toplulukların etkilendiği de bir hakikattir. Bu durum Alevi-Bektaşî topluluklarda da değişim-dönüşüme sebep olmuştur. Dedeliğin gelenekte daha etkin olması günümüzde ise neredeyse sadece cem törenini yönetmekle görevli bir kişi olarak görülmesi değişim-dönüşüme örnek olarak verilebilir. Yazar, eserini nihayete erdirirken sahadan elde ettiği izlenimlerle birlikte dede ve babalardan gelen talep ve önerileri maddeler halinde aktarmıştır.

Yazarlık Katkısı

Bu çalışma bir kitap tanıtımını içermektedir. Çalışma tek yazarlıdır.

Etik Kurul Beyanı

Çalışma kitap tanıtımını olduğundan etik kurul onayı gerekmemektedir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Coşkun, Hasan. *Anadolu Aleviliğinde Dedelik Kurumu*. Tokat: Ertem Kafkars Yayınları, 1.Basım, 2023.
- Coşkun, Hasan. “Âşık Veysel’in Türkülerinde Alevi ve Bektaşî Kültürünün İzleri”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* / 96 (Aralık 2020), 513-530.
- Coşkun, Hasan. “Halk Dindarlığından Türk Müslümanlığına Bir Bakış”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 14/1 (Temmuz 2019), 111-126.
- Coşkun, Hasan. “Kangal ve Çevresindeki Alevi Ocakları”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 75 (Ekim 2015), 97-118.
- Coşkun, Hasan. “Küreselleşme Sürecinde Din”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/2 (Aralık 2017), 115-134.

